

Nr 206.

Ankom till riksdagens kansli den 12 juni 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar jämte i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkt 237) föreslagit riksdagen att till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 80 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 306, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 maj 1945, med återkallande av ovannämnda i statsverkspropositionen framlagda förslag, föreslagit riksdagen att anvisa dels till Bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 ett förslagsanslag av 200 000 kronor, dels ock till Bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar m. m. å riksstaten för budgetåret 1945/46 ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

I sitt utlåtande nr 5, punkten 197, tillstyrkte utskottet Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 framlagda förslag. Punkten blev av kamrarna återremitterad till utskottet.

Utlandssvenskarnas förening har i skrivelse den 28 februari 1945 hemställt om vidtagande av vissa åtgärder till förmån för de utlandssvenskar, som återvända till Sverige, samt därvid anfört bland annat följande.

Under tiden juli 1943 (tidpunkten för de stora bombanfallens insättande) —januari 1945 ha från Belgien, England, Frankrike, Holland och Tyskland återvänt och hos föreningen anmält sig för erhållande av ekonomisk hjälp i en eller annan form 757 personer (därav från Tyskland 427). Under februari 1945 ha 146 personer anlänt från Tyskland och vid sin hemkomst omhändertagits av föreningen. Under sagda tidsperioder har från dessa länder ytterligare ett antal svenskar återvänt, av vilka en del har sin ekonomi ordnad och därför icke varit i behov av ekonomisk hjälp från föreningen. En annan del torde vara i behov av understöd men har av någon anledning ännu icke låtit sig avhöra för erhållande av sådant. Antalet hemvända, tillhörande denna kategori, är icke föreningen bekant. Under angivna tidsperioder ha 330 från Danmark, Finland eller Norge återvända svenskar

uppsökt föreningen för erhållande av ekonomisk hjälp. En del av dessa har redan återvänt till något av sistnämnda länder.

Under den närmaste tiden kan ytterligare ett antal svenskar hitväntas från Tyskland. En vägledning för bedömning av det högsta antal, som kan ifrågakomma, lämna siffrorna över de svenska medborgare, vilka varit bosatta därstädes och från föreningen erhållit livsmedelspaket. Dessa svenskar uppgingo i slutet av januari 1945 till 1 435 personer, tillhörande 859 hushåll. Ett större eller mindre antal av dessa kan hitväntas under den närmaste tiden. — Av svenskarna i Belgien, England, Frankrike och Holland torde något större antal icke vara att hitvänta. — Antalet från Danmark, Finland och Norge återvändande torde bliva relativt ringa om ej förhållandena väsentligt ändras.

Föreningen föreslår, att den med statsmedel bedrivna hjälpaktionen till förmån för utlandssvenskar skall utvecklas därhän, att möjlighet beredes svenska medborgare, som av krigsutvecklingen tvingats avbryta sin verksamhet i utlandet och återvända till Sverige, att här i landet skapa sig nya existensbetingelser.

Enligt föreningens mening bör hjälpverksamheten för återkomna utlands-svenskar och svenskfödda omfatta följande åtgärder:

1. Omhändertagandet vid ankomsten och under den närmaste tiden här-
efter.

2. Fortsatt omhändertagande av sådana personer, som på grund av ålder, arten av tidigare yrke, bristande kunskap i svenska språket eller av annan anledning svårligen kunna erhålla anställning inom den närmaste tiden efter återkomsten.

3. Varaktigt omhändertagande av sådana personer, som på grund av ålder eller sjukdom äro oförmögna till arbete eller hava sin arbetsförmåga så ned-satt att de ej äro i stånd att själva försörja sig.

4. Lån till dem, som lämpligast kunna vinna sin utkomst genom att starta egen rörelse i sitt gamla yrke.

5. Engångsunderstöd till dem, som lidit förlust på grund av krigsskada, hastig evakuering eller av annan därmed jämförlig anledning.

Kostnaden för beredande av en första hjälp vid återkomsten beräknar föreningen till 239 000 kronor, som helt skulle avse budgetåret 1944/45. Till fortsatt omhändertagande i vissa fall beräknar föreningen 57 600 kronor, varav 41 400 kronor för innevarande budgetår och 16 200 kronor för nästa budgetår. Kostnaderna för varaktigt omhändertagande av de arbetsför-mögna beräknar föreningen till 15 000 kronor under i genomsnitt två må-nader av budgetåret 1944/45 och 90 000 kronor under nästkommande bud-getår. Till lån till dem, som lämpligast kunna vinna sin utkomst genom att starta egen rörelse i sitt gamla yrke, beräknar föreningen 280 000 kronor för innevarande budgetår. Slutligen uppskattar föreningen medelsbehovet för engångsunderstöd till 156 250 kronor under innevarande budgetår och 468 750 kronor under nästa budgetår. Sammanlagt skulle sålunda erfordras 749 650 respektive 628 950 kronor för innevarande och nästa budgetår.

Över föreningens framställning hava utlåtanden avgivits av *socialstyrelsen, statens arbetsmarknadskommision, statskontoret, överstyrelsen för yrkesutbildning och kommerskollegium.*

I skrivelser den 18 december 1944 och den 28 februari 1945 har *utlandssvenskarnas förening* hemställt om statsbidrag med 10 000 kronor respektive 15 000 kronor i ersättning för kostnader för livs- och läkemedel till utlandssvenskar och svenskfödda i Tyskland.

Vidare har föreningen i en promemoria den 29 mars 1945 anmält, att föreningen icke längre kunde genom den svensk-tyska clearinggen erhålla betalning för de livsmedelssändningar, som avginge till utlandssvenskar i av de allierade ockuperade områden av Tyskland. Föreningen framhåller önskvärdheten av att svenska myndigheter ställde härför erforderliga belopp till förfogande.

Slutligen har föreningen i skrivelse den 28 april 1945 anhållit att av statsmedel erhålla ett belopp av 22 500 kronor för betalning av livsmedel, som föreningen ställt till svenska beskickningens i Berlin disposition för svenskar och svenskfödda i Tyskland.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

De svenska medborgare, som under längre eller kortare tid vistats i utlandet och till följd av krigshändelserna återvänt till Sverige, äro icke flyktingar i teknisk mening. Ofta äro emellertid dessa utlandssvenskar vid ankomsten till Sverige ekonomiskt lika blottställda som flertalet flyktingar. I de fall då sådana hjälpbehövande utlandssvenskar icke omhändertagas av anförvanter eller andra närstående faller det sig naturligt att det allmänna träder hjälpsamt emellan. Hittills har denna hjälpverksamhet i första hand utövats genom utlandssvenskarnas förening. De statsmedel som för ändamålet ställts till förfogande ha varit relativt begränsade. Föreningen har därför nödgats inskränka verksamheten till att i huvudsak avse blottställda utlandssvenskars omhändertagande från ankomsten till dess de erhållit sin första anställning här i landet. De av olika anledningar i arbete svårplacerade och de arbetsoförmögna ha efter viss tid måst hänvisas till de socialvårdande myndigheterna.

I sin i det föregående refererade framställning skisserar utlandssvenskarnas förening en rad åtgärder, vilka syfta till att på ett mera fullständigt sätt än hittills omhändertaga de till Sverige återvända, hjälpbehövande utlandssvenskarna.

Enligt min mening är det sakligt motiverat, att systematiska åtgärder vidtagas av i huvudsak den art föreningen föreslår. Arbetsmarknadskommisionen förordar i utlåtande över föreningens framställning, att de för flyktingar vidtagna mottagnings- och hjälpåtgärderna skulle vinna tillämpning även beträffande återvända utlandssvenskar. Detta skulle innebära en överflyttning av den till förmån för utlandssvenskarna bedrivna verksamheten från utlandssvenskarnas förening till de statliga flyktingmyndigheterna. Även statskontoret uttalar en liknande uppfattning. Häremot vill jag anföra, att utlandssvenskarnas förening äger ingående kännedom om de återvända utlandssvenskarnas tidigare förhållanden, att utlandssvenskarna finna det

naturligt att vid behov av hjälp vända sig till föreningen och att föreningen under de senaste åren förvärvat en icke obetydlig erfarenhet beträffande omhändertagandet av detta klientel. Då härtill kommer, att hjälpverksamheten kan erhålla en mera personlig karaktär om den handhaves av föreningen än om den ingår som ett led i en omfattande flyktingshjälp, förordar jag, att omhändertagandet av återvända utlandssvenskar även i fortsättningen anförtros åt utlandssvenskarnas förening. Inom föreningens verkställande organ lär emellertid beträffande ett flertal av de områden, som beröras av verksamheten, särskild sakkunskap icke finnas företrädd. Jag finner därför lämpligt, att vederbörande statliga myndigheter utse representanter, med vilka föreningen skall uppehålla ett intimt och kontinuerligt samarbete vid verksamhetens bedrivande. Av myndigheter, som härvid kunna komma i fråga, må nämnas statens arbetsmarknadskommission beträffande utrustning med kläder, möbler, husgeråd o. dyl. — motsvarande utrustning för flyktingar har ombesörjts av kommissionen — och beträffande arbetsanskaffning, socialstyrelsen i vad gäller omhändertagande av arbetsoförmögna och ensamstående barn samt överstyrelsen för yrkesutbildning i frågor, som tillhöra denna myndighets förvaltningsområde.

Vad härefter angår de särskilda av föreningen föreslagna åtgärderna synas dessa, i vad de avse det första mottagandet, hjälp åt dem som kort tid efter ankomsten kunna inplaceras i svenskt arbetsliv och fortsatt tillfällig hjälp åt dem som av någon anledning äro svårplacerade, endast utgöra en fortsättning av föreningens hittillsvarande verksamhet och nära överensstämma med det bistånd som lämnas flyktingar av olika kategorier. Gentemot föreningens förslag härutinnan har jag därför intet att erinra. Vidkommande förslagen i övrigt, vilka avse stadigvarande hjälp åt arbetslösa, räntefria lån för startande av rörelse och engångsunderstöd åt utbombade m. fl., synes det icke möjligt att taga ställning till desamma utan en ingående kännedom om klientelet. Dock finner jag i likhet med socialstyrelsen, att i princip ersättning för de förluster utlandssvenskarna vållats av krigsförhållandena icke bör utgå. Engångsunderstöden böra därför ersättas med en möjlighet att på fördelaktiga villkor erhålla lån för motsvarande ändamål, nämligen komplettering av klädesutrustning, inköp av möbler och arbetsredskap o. dyl. Kungl. Maj:t torde böra äga möjlighet att när särskilda skäl därtill föreligga, såsom dödsfall, långvarig sjukdom eller nödläge till följd av långvarig, oförvållad arbetslöshet, helt eller delvis eftergiva statens rätt med avseende å sådant lån. I övrigt torde hjälpformerna få utvecklas i anslutning till de erfarenheter som vinnas av verksamheten. För åvägbringande av en sådan anordning böra de medel, som kunna komma att anvisas för hjälpverksamheten, successivt ställas till föreningens disposition och varje hemställan från föreningen om erhållande av ytterligare medel innefatta en redogörelse för medlens avsedda användning. Det skulle sålunda ankomma på Kungl. Maj:t att utforma och fortlöpende följa denna hjälpverksamhet.

Föreningens framställning avser jämväl ett omhändertagande från föreningens sida av till Sverige återkommande svenskfödda kvinnor, som av någon anledning förlorat sitt svenska medborgarskap, jämte dessas minderåriga barn. Sagda kvinnor och barn torde emellertid i egenskap av utländska medborgare böra betraktas som flyktingar trots att de inkommit i riket efter i förväg erhållet medgivande. Deras omhändertagande under tiden intill dess de eventuellt vinna svenskt medborgarskap bör därför ankomma på

de statliga flyktingmyndigheterna. Hinder synes icke möta mot att dessa myndigheter, om och i den mån så kan visa sig lämpligt och möjligt, uppdraga åt föreningen att beträffande förevarande klientel handhava hjälpverksamheten. Föreningen bör härvid handla enligt flyktingmyndigheternas direktiv och dessa myndigheter böra ersätta föreningen alla kostnader för omhändertagandet. Först från den tidpunkt, då svenskt medborgarskap eventuellt erhållits, böra dessa kvinnor och barn likställas med utlandssvenskarna.

Föreningen har vidare anhållit om ersättning för de livs- och läkemedel m. m., vilka föreningen, ofta på begäran av svensk myndighet, avsänt till utlandet för där bosatta svenskars räkning och för vilka föreningen icke erhållit gottgörelse i annan ordning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av dessa framställningar tillerkänna föreningen ersättning från de medel, som kunna komma att anvisas för hjälpverksamhet åt utlandssvenskarna.

Vad härefter angår medelsbehovet för ifrågavarande ändamål må erinras om att Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln, punkten 237, föreslagit riksdagen att till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 80 000 kronor. Härav är ett belopp av 30 000 kronor avsett såsom bidrag till föreningens administrationskostnader och återstoden, 50 000 kronor, ämnad att, i mån av behov, ställas till föreningens förfogande för hjälpverksamhet. De medel, som sålunda avsetts för eventuell hjälpverksamhet, innefattas i det anslag jag i det följande föreslår komma att anvisas för nästa budgetår. Jämväl det bidrag till föreningens administrationskostnader å 30 000 kronor, vilket i likhet med motsvarande bidrag för vartdera av budgetåren 1943/44 och 1944/45 avser en hjälpverksamhet från föreningens sida av mera normal omfattning, torde få utgå från samma i det följande föreslagna anslag. Vid sådant förhållande synes angivna, i årets statsverksproposition framställda förslag böra återkallas.

Därest behov av ytterligare statsbidrag till föreningens administrationskostnader skulle uppstå i anledning av den av mig förordade utökningen av hjälpverksamheten, torde detta behov få tillgodoses från de medel, som kunna komma att anvisas för sagda hjälpverksamhet.

Beträffande beräkningen av dessa medel må följande anföras. Föreningen lämnar i sin framställning vissa upplysningar om det antal utlandssvenskar som intill utgången av februari 1945 anmält sig hos föreningen för erhållande av ekonomisk hjälp. Härutöver må meddelas, att under mars och april månader 1945 till Sverige anlönt cirka 300 utlandssvenskar samt svenskfödda kvinnor, vilka genom giftermål förlorat sitt svenska medborgarskap, och dessas minderåriga barn till ett sammanlagt antal av något mer än 700. Vidare har utlandssvenskarnas förening under hand anmält, att av de cirka 700 utlandssvenskar, som tidigare av sina tillgodohavanden i Tyskland genom den svensk-tyska clearingen erhållit i genomsnitt 250 kronor i månaden, ett icke obetydligt antal torde komma att vända sig till föreningen för erhållande av understöd. Föreningen har vidare upplyst att kostnaderna för hjälpverksamheten under tiden 1 juli 1944—30 april 1945 överskridit de beviljade statsbidragen med cirka 106 000 kronor, vilket belopp sålunda av föreningen förskotterats. För ifrågavarande ändamål bör anslag äskas såväl å tilläggsstat för innevarande budgetår som å riksstaten för budgetåret 1945/46. Någon närmare beräkning av anslagsbeloppen synes

icke möjlig. Jag förordar, att anslagen upptagas med 200 000 respektive 500 000 kronor, erhålla förslagsanslags natur och rubriceras Bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar m. m.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *G. Adolfsson m. fl.* väckt motion (II: 608), vari hemställts, att riksdagen måtte dels besluta, att hjälpen till de kategorier hjälpbehövande, som proposition nr 306 avser, ges under samma former som gälla för andra hjälpbehövande och flyktingar och således helt handhaves av de statliga flyktingmyndigheterna respektive de socialvårdande myndigheterna, och dels avslå propositionen i den mån denna avser organiserandet av särskild hjälpverksamhet här i landet för dessa hjälpbehövande och anslagsäskandena i anslutning härtill.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda yrkanden, får utskottet hänvisa till motionen.

Huruvida ifrågavarande verksamhet fortfarande bör med statsbidrag omhändervas av utlandssvenskarnas förening, som själv icke kan bidra med annat än förhållandevis obetydliga belopp, har varit föremål för tvekan inom utskottet. Med hänsyn till de omständigheter, som framhållits av departementschefen, har utskottet dock funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag och avstyrka den i ämnet väckta motionen.

Utskottet.

I anslutning till vad departementschefen anfört angående till Sverige återkommande svenskfödda kvinnor, vilka av någon anledning förlorat sitt svenska medborgarskap, jämte dessas minderåriga barn, vill utskottet understryka, att de böra omhändertagas av de statliga flyktingmyndigheterna intill dess de eventuellt återvunnit svenskt medborgarskap. Åtskilliga av dem torde önska återvända till utlandet sedan förhållandena stabiliserats och deras hjälpbehov under den tillfälliga vistelsen här i landet kan i många fall antagas endast vara av övergående natur.

Under återopande av vad utskottet sålunda anført får utskottet hemställa,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 306 framlagda förslag och med avslag å motionen II: 608, till *Bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar m. m.* såsom förslagsanslag anvisa

a) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln 200 000 kronor,

b) å riksstaten för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln 500 000 kronor.

Stockholm den 12 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäcklund, Bernhard Nilsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Boman, Berling, Gustav Emil Andersson, Näsström* och *Eton Andersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Pettersson* i Dahl, *Staxäng, Hall, Malmborg* i Skövde, *Åkerström, Petterson* i Degerfors, *Johansson* i Mysinge, *Thapper* och *Birke*.
